

З 16.612(082)

Г 87

Громадянське суспільство  
та проблеми  
становлення  
особистості

**Збірник  
наукових  
праць**



умовах. Ця система в сучасних умовах в багатьох випадках не відтворює наявної на виробництві обстановки. Основний недолік системи в тому, що вона не стимулює керівників підприємств до поліпшення умов праці. Шлях “консервації” несприятливих умов праці, рекламоване надання пільг та компенсацій працюючим використовується багатьма підприємствами для залучення та закріплення кадрів. І не випадково фактичні витрати на поліпшення умов праці в нашій країні в 5-7 разів нижчі від фактичних витрат на пільги та компенсації.

Отже, традиційні методи вимірювання здоров'я нації за допомогою показників смертності, захворюваності та розрахунків активності служби охорони здоров'я на сучасному етапі розвитку українського суспільства є недостатніми. Необхідно також розробити механізми забезпечення пріоритетності поліпшення умов праці перед наданням пільг та компенсацій, а також скоротити кількість чинників ризику навколишнього середовища (забруднення повітря, води, продуктів харчування тощо), поліпшити безпечність стану робочих місць та домашніх умов.

#### *Література*

1. Минцер О. П., Ермакова И. И., Лябах Е. Г. Здоровье индивида и популяции: определение и подходы к оценке // Кибернетика и системный анализ. – 1992.
2. Европейская политика по достижению здоровья для всех на двадцать первое столетие. Проект. Рабочий документ для консультаций // ВОЗ. Европейское региональное бюро. – Копенгаген, 29.07.97
3. Горбань Л., Тимошина Д. Уніфікувати оцінку умов праці // Охорона праці. – 1998. – № 6.

#### ***В. Л. Мокряк***

кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології та економіки Криворізького державного педагогічного університету (м. Кривий Ріг).

### **Формування громадських механізмів захисту соціально-економічних інтересів Кривбасу в умовах переходу контролю над головними містоутворюючими підприємствами до великих транснаціональних корпорацій**

У 2004-2005 рр. завершився процес первинного розподілу акцій найбільших містоутворюючих підприємств Кривбасу. При цьому абсолютний контроль над “великою шестіркою” гірничо-металургійних підприємств консолідувався (більше 90 % акцій кожного підприємства) в руках великих транснаціональних бізнес-груп, вищі центри господарської влади яких знаходяться далеко за межами Кривбасу. Незворотній процес

все більшої транснаціоналізації процесів виробництва та торгівлі є життєво необхідним для поступального розвитку світової економіки і, в більшості випадків, надає суттєві позитивні імпульси для підвищення соціально-економічного потенціалу певних територіальних громад. В той же час цей процес може супроводжуватись численними і часто досить гострими соціально-економічними протиріччями та конфліктами між різними групами інтересів. Адже інтереси транснаціональних корпорацій, з одного боку, та інтереси місцевої громади, з другого, хоч і мають досить широку зону співпадіння, але все ж таки можуть більше або менше розходитись між собою, породжуючи латентні та відкриті конфлікти.

Транснаціональні корпорації розглядають природний, техніко-технологічний та кадровий потенціал Кривбасу, перш за все, як засіб, знаряддя для досягнення своїх стратегічних цілей в глобальному конкурентному змаганні. Наприклад, згідно з публічними звітами чільних представників вищого менеджменту компанії "Mittal Steel", головною її цільовою орієнтацією в середньостроковій перспективі є подальше підвищення статусу та ролі в світовій економіці, зростання частки на світових ринках металопродукції до 100-150 млн. т. сталі на рік при розширенні асортименту, зниженні витрат і підвищенні продуктивності виробництва. Звичайно, компанія схильна буде враховувати інтереси територіальної громади Кривбасу тією мірою, якою їх задоволення є необхідним і достатнім для успішної реалізації цієї глобальної орієнтації.

Громадськість же міста розглядає "Криворіжсталь" та гірничозбагачувальні комбінати як соціально-економічні організації, які необхідно ефективно використовувати для кращого задоволення життєвих потреб населення та гармонійного розвитку міста як цілісного, живого соціально-економічного та соціокультурного організму. Перш за все, це забезпечення зайнятості і такої винагороди за працю, яка забезпечить на прийнятному для цивілізованої європейської країни рівні задоволення різнопланових життєвих потреб населення. Важливе значення мають також очікування відносно підвищення якості робочих місць та культури організації і управління виробництвом до рівня, який створює сприятливі умови для професійної самореалізації та соціально-статусного самоствердження працівників.

Громадськість міста зацікавлена в тому, щоб узгодження цих інтересів, які частково співпадають (спільний інтерес до забезпечення високої продуктивності та економічної ефективності гірничо-металургійних підприємств як бази для задоволення і специфічних інтересів транснаціональних корпорацій, і перспективних інтересів місцевої громади), а частково розходяться (різні підходи до визначення напрямків та пропорцій розподілу доданої вартості, настійності та черговості реалізації різних соціально-економічних програм тощо) відбувалося не на основі руйнівної конфронтації або, в кращому разі, перманентної "холодної війни"

між громадськістю міста, трудовими колективами та власниками і вищим менеджментом транснаціональних корпорацій, а на основі консолідації всіх зацікавлених суб'єктів навколо певного ядра спільних інтересів та налагодження постійного взаємоповажного діалогу з метою пошуку компромісного консенсусу навколо тих питань (а їх, звичайно, буде багато), доцільність, черговість та методи вирішення яких оцінюються по-різному.

У новій ситуації місцева громада вже не може розраховувати переважно на центральні органи державної влади, які, як власники розташованих на території регіону великих підприємств, повинні дбати про задоволення життєвих потреб населення. Не можна пасивно очікувати "милості" і від нових приватних власників. Успіх у задоволенні актуальних перспективних потреб місцевої громади вирішальним чином буде залежати від компетентної далекоглядності, аргументованої принциповості і в той же час здатності до розумних компромісів, пошуку консенсусу тих суб'єктів, які повинні усвідомлювати, формувати, позиціонувати та відстоювати, захищати регіональні інтереси в процесі постійної конфліктно-конструктивної взаємодії з вищим менеджментом транснаціональних корпорацій.

Але для того, щоб регіональні соціальні суб'єкти (органи місцевого самоврядування, профспілки, громадські організації, місцеві осередки політичних партій, регіональні засоби масової інформації та інші) ефективно виявляли, позиціонували, і послідовно відстоювали перспективні інтереси місцевої громади, як живої, динамічної соціально-економічної та соціокультурної спільноти, необхідно, щоб був налагоджений постійний комплексний, системний аналітико-прогнозний моніторинг соціально-економічних процесів в регіоні. Для цього доцільно невідкладно ініціювати процес формування регіонального аналітико-прогнозного центру, залучивши до співпраці в ньому найбільш компетентних науковців міста.

Особливої уваги, зокрема, заслуговує комплексне дослідження перспективної динаміки кількісної та якісної структури, як попиту, так і пропозиції трудових послуг на провідних підприємствах промисловості та сфери послуг міста на найближчі 5-10-15 років. Ця проблема надзвичайно актуальна, якщо врахувати, з одного боку, накопичений за минулі роки великий потенціал "прихованого безробіття" і назрілі суттєві зміни в структурі народного господарства міста та відповідні їм зміни (як кількісні, так і якісні) в структурі попиту на робочі послуги, а з другого – досить швидке скорочення чисельності населення міста і погіршення його соціально-демографічної структури (за останні 13 років чисельність населення міста скоротилася більш як на 90 тис. чоловік – з 785 тис. у 1992р. до 690 тис. на кінець 2005р.). Вже сьогодні незбалансованість (перш за все якісна) попиту та пропозиції на робочі послуги не-



гативно впливає як на ефективність діяльності підприємств, так і на задоволення потреб в професійно-статусній самореалізації багатьох жителів міста.

Доцільним є також компетентний моніторинг непростих і нерідко конфліктних процесів взаємної адаптації, з одного боку, очікувань, усталених стереотипів трудової та управлінської діяльності найманого персоналу, середньої та нижньої ланки управлінців великих підприємств міста, а з другого – нового вищого менеджменту з його прагненням сформулювати та реалізувати нові вимоги, нову культуру управління та організації праці. Громадськості міста далеко не байдуже те, який тип трудових відносин (демократичне партнерство чи жорсткий авторитаризм), яка культура організації праці (сучасна “антропосоціоцентрична” чи ретроградна бюрократично-авторитарна “техноцентрична”) утверджують-ся в процесі такої адаптації.

Важливими в діяльності аналітико-прогнозного центру можуть бути також наступні завдання: постійний моніторинг основних тенденцій, які характеризують стан та перспективи розвитку соціального потенціалу регіону; дискусійне обговорення та розробка узгоджених рекомендацій по вирішенню ключових проблем, які суттєво впливають на динаміку кількісних та якісних характеристик трудових ресурсів, узагальнення та пропаганда передового досвіду суб'єктів господарювання, громадських організацій в справі практичної реалізації багатопланових завдань по формуванню, ефективному використанню та збагаченню соціального потенціалу міської громади, громадська експертна оцінка як загального стану, так і найбільш важливих аспектів соціально-кадрової політики на великих підприємствах регіону.

З метою спільного вирішення тих проблем, які мають особливо важливе значення для підвищення системної якості соціального потенціалу регіону, таких, наприклад, як підвищення якості підготовки висококваліфікованих працівників масових професій, формування сучасної ступеневої системи підготовки, атестації та професійного зростання керівників нижньої та середньої ланок управління тощо, доцільно створити консорціум провідних підприємств міста по фінансуванню комплексної програми “Розвиток соціального потенціалу Кривбасу”. Кошти, акумульовані консорціумом, повинні використовуватись для цільового фінансування найбільш актуальних регіональних соціальних програм, в тому числі і для фінансової підтримки функціонування регіонального громадського аналітико-прогнозного центру. Звичайно ж, самі підприємці повинні відігравати ключову роль в прийнятті всіх рішень, пов'язаних з використанням обмежених фінансових ресурсів консорціуму для вирішення найбільш важливих, на їх погляд, завдань формування, відтворення, розвитку та ефективного використання соціального потенціалу регіону.

мірювань соціального самопочуття до одного інтегрального показника, що дозволить зіставляти різні категорії населення; якісність – методика повинна бути “паспортизована” статистичними показниками надійності і валідності; стандартизованість – встановлення “норм” ЯЖ, що дозволить співвідносити одержані в конкретних дослідженнях дані з певними нормами; “чутливість” – шкала виміру повинна володіти достатньо високою точністю, що дозволяє реєструвати різні за ступенем вираження зміни в реальному стані населення; компактність – обсяг методики повинен бути достатньо компактним для використання в масових опитуваннях, не перенавантажуючи основний інструментарій дослідження; об’єктивність – латентність мети вимірювання, що дозволяє значною мірою уникнути спрямованої суб’єктом фальсифікації результатів; ревалентність – можливість знайти емпіричне значення теоретичним поняттям; цілісність та системність – ЯЖ аналізується як агрегований показник

Норматизація методики оцінки ЯЖ передбачає наступні етапи: ранжування за основним інтегральним показником; визначення межі ЯЖ; кластеризація даних за групами населення. В наукових джерелах пропонуються різні неформалізовані методи оцінки якості життя. Крім того, постійно робиться дослідницький пошук простих в розумінні і вимірюванні індикаторів, які надавали б можливість робити узагальнені висновки про рівень якості життя.

#### *Література*

1. Bryden, John. (2002). Rural development indicators and diversity in the European Union.
2. DRAFT FOR DISCUSSION. Literature Survey: Social Indicators for Rural Development and Agriculture. March 24, 2004 version.

#### **Л. Є. Братченко**

старший викладач кафедри соціології та економіки  
Криворізького державного педагогічного університету  
(м. Кривий Пир)

### **Система соціальних гарантій для населення України**

В урядовій програмі соціально-економічного розвитку України головним є підвищення добробуту народу. Основними складовими якості його життя є доходи та соціальне забезпечення, споживання матеріальних благ, умови життя, вільний час.

Сучасна економіка України характеризується надмірною диференціацією населення за рівнем доходів, зростанням регіональних відміннос-